

ዳኞች፡-ሐጎስ ወልዱ

አልማው ወሌ

ዓሊ መሐመድ

ነጋ ዱፍሳ

አደነ ንጉሴ

አመልካች፡-አቶ ኤርሚያስ ሓይሉ የሆነስት የረር ማኔጂንግ ዳይሬክተር ቀረቡ

ተጠሪ፡- አቶ ብርሃኑ ዳምጠው ወኪል አስፋው

መዝገቡ ተመርምሮ ተክታዩ ፍርድ ተሰጥቷል።

ፍ ር ድ

ጉዳዩ ከውል ውጪ ኃላፊነትን መሰረት ያደረገ የጉዳት ካሳ ይከፈለኝ ጥያቄን የሚመለከት ሲሆን ክርክሩ የተጀመረው የአሁኑ ተጠሪ በአሁኑ አመልካች እና በአቶ በላይ አያሌው በአዳማ ልዩ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመሰረቱት ክስ መነሻ ነው። የክሱ ይዘትም ባጭሩ፡-ንብረትነቱ የአሁኑ አመልካች የሆነና በስር ሁለተኛ ተከላሽ በነበሩት በአቶ በላይ አያሌው ይሽከረከር የነበረ የሰሌዳ ቁጥር 3-28569 እና ተሳቢው 3-070339 የሆነ ተሽከርካሪ በጊላ ገጭቷቸው በቀኝ እግራቸው ላይ ተሳቢው ቆሞባቸው እግራቸውን ከጥቅም ውጪ ያደረገባቸው መሆኑን፣በዚህም ምክንያት አሽከርካሪው በወንጀል ተከሶ የተቀጣ መሆኑን፣በወቅቱ ተጠሪ በግል ድርጅት ተቀጥረው በወር ብር 1500.00 (አንድ ሺህ አምስት መቶ ብር) እያገኙ ሲሰሩ እንደነበርና ይኸው ገቢ በጉዳቱ ምክንያት የተቋረጠባቸው መሆኑን ገልጸው ወደፊት ለሰላሳ አመት አመታት ቢኖሩ ሊያገኙ የሚችሉትን የገቢ መጠን በማስላት አጠቃላይን ደምረው ብር 920,000.00 (ዘጠኝ መቶ ሃያ ሺህ ብር) ባልተነጣጠለ ኃላፊነት እንዲከፍሉ ይወሰንላቸው ዘንድ ዳኝነት መጠየቃቸውን የሚያሳይ ነው። የአሁኑ አመልካች ለክሱ በሰጡት መከላከያ መልስ ለክሱ ኃላፊነት የሌለበት መሆኑን እና የጉዳት ካሳ መጠኑም እጅጉን የተጋነነ መሆኑን ዘርዘሮ ክሱ ውድቅ ሊሆን ይገባል ሲል ተከራክሯል። የስር ሁለተኛ ተከላሽ ግን በሌሉበት ጉዳዩ ታይቷል።

ጉዳዩን በመጀመሪያ ደረጃ የተመለከተው ፍርድ ቤትም የግራ ቀኙን ማስረጃ በመስማት ጉዳዩን መርምሮ አመልካችን በመኪናው ባለንብረትነቱ ለተጠሪ አካል ጉዳት ኃላፊ በማድረግና የጉዳት ካሳ መጠኑን በተመለከተም የተጠሪ ወርሃዊ ገቢው እንዲጣራ ፍርድ ቤቱ ሲፈልግ አመልካች ትእዛዙን ሊያከብር ባለመቻሉ ታልፎ ተጠሪ በወር 1200.00 (አንድ ሺህ ሁለት መቶ ብር) እንደሚያገኙ ግንዛቤ በመውሰድ ይህንኑ የገቢ መጠን አካላቸው ላይ ደረሰ ከተባለው የ70% (ሰባ ከመቶ) ጉዳት እና ተጠሪ ወደፊት ለሃያ አመታት ሊኖሩ እንደሚችሉ በመውሰድ አስልቶ ብር 201,600.00 (ሁለት መቶ አንድ ሺህ ስድስት መቶ ብር) ሊሆን እንደሚገባ፣ከዚህ የጉዳት ገንዘብ ውስጥም ተጠሪ ብር 92,300.00 (ዘጠና ሁለት ሺህ ሶስት መቶ ብር) በአመልካች

የተከፈላቸው መሆኑን አረጋግጦ ቀሪውን ብር 109,000.00 (አንድ መቶ ዘጠኝ ሺህ ብር) አመልካችና የስር ሁለተኛ ተከላሽ የሆኑት አቶ በላይ አያሌው በአንድነትና በነጠላ እዲከፈሉ ሲል ወስኗል። በዚህ ውሳኔ አመልካች ባለመስማማት ይግባኝን ለኦሮሚያ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ጠቅላይ ፍርድ ቤት አቅርቦ ግራ ቀኝ ከተከራከሩ በሁዋላ የስር ፍርድ ቤት የሰጠው ውሳኔ ሙሉ በሙሉ ጸንቷል። ከዚህም በኋላ አመልካች የሰበር አቤቱታቸውን ለክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት ቢያቀርብም ተቀባይነት አላገኘም። የአሁኑ የሰበር አቤቱታ የቀረበውም ይህንኑ ውሳኔ በመቃወም ለማስለወጥ ነው።

አመልካች ሰኔ 10 ቀን 2003 ዓ.ም. በዓፋት ሶስት ገፅ የሰበር አቤቱታ በበታች ፍርድ ቤቶች ውሳኔ ላይ መሰረታዊ የሆነ የሕግ ስህተት ተፈፅሟል የሚሉበትን ምክንያት ዘርዘረው አቅርቦዋል። ይዘቱም ባጭሩ፡-አመልካች ለጉዳቱ ኃላፊ ተብሎ መወሰኑም ሆነ የጉዳት ካሳ ስሌቱ አግባብነት የሌለው መሆኑን በመዘርዘር መከራከራቸውን የሚያሳይ ነው። አቤቱታቸው ተመርምሮም ይህ ችሎት እንዲመለከተው የተያዘው ጭብጥ አመልካች ይካስ የተባለውን ገንዘብ አከፋፈል አስመልክቶ ከፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2095(2) አንጻር ሲታይ አመልካች በአንድ ጊዜ ሊከፍል ይገባል ወይስ አይገባም? የሚለውን ማየት እንዲቻል ሲባል ነው። ተጠሪ ቀርቦውም የበታች ፍርድ ቤቶችን ውሳኔ ተገቢነት ያሳያሉ ያሏቸውን ምክንያቶችን በመዘርዘር ውሳኔው መሰረታዊ የሆነ የሕግ ስህተት የለበትም ተብሎ ሊጸና ይገባል ሲሉ ሐምሌ 15 ቀን 2003 ዓ.ም. በተፃፈ ማመልከቻ መልሳቸውን የሰጡ ሲሆን አመልካችም ነሐሴ 10 ቀን 2003 ዓ.ም. በተፃፈ ማመልከቻ የሠበር አቤቱታቸውን በማጠናከር የመልስ መልሳቸውን ሰጥተዋል።

የጉዳዩ አመጣጥ አጠር ባለመልኩ ካላይ የተገለፀው ሲሆን ይህ ችሎትም የግራ ቀኝን ክርክር ለሰበር አቤቱታው መነሻ ከሆነው ውሳኔ እና አግባብነት ካላቸው ድንጋጌዎች ጋር በማገናዘብ ጉዳዩ ለሰበር ችሎት ሲቀርብ ከተያዘው ጭብጥ አንጻር በሚከተለው መልኩ መርምሮታል። ጉዳዩ ለሰበር ችሎት ሲቀርብ የተያዘው ጭብጥ አከፋፈሉ በአንድ ጊዜ እንዲሆን መወሰኑ ከፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2095(2) ድንጋጌ አንፃር ለማየት ሲባል ነው።

ተጠሪ በግል ድርጅት ተቀጥረው በስራ ላይ የነበሩ መሆኑና ሲያገኙት የነበረው የገቢ መጠንን ፍሬ ነገርን ለማጣራትና ማስረጃን ለመመዘን ስልጣን ባላቸው የስር ፍርድ ቤቶች የተረጋገጠ ጉዳይ ነው። የስር ፍርድ ቤቶች በጉዳቱ ምክንያት ወደፊት ተጠሪ የሚቀርባቸውን ገቢና ከጉዳቱ ጋር ተያይዘው የወጡትን ወጪዎች በመለየትን የካሣ መጠኑን መወሰናቸውን የውሳኔአቸው ይዘት በግልጽ ያሳያል።

በመሰረቱ ካሳ የሚከፈለው ጉዳት መኖሩ ሲረጋገጥ ሲሆን የካሳ አተማመን ፣ መጠንና አከፋፈልን በተመለከተ በፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2090፣2091፣2092 ፣ 2095 እና በሌሎች ድንጋጌዎች የተቀመጠ ሲሆን ከእነዚህ ድንጋጌዎች መገንዘብ የሚቻለውም ካሳው በተቻለ መጠን ከጉዳቱ ጋር መመጣጠን ያለበት መሆኑን ነው። የበታች ፍርድ ቤቶች በሚሰጡት የካሳ መጠን ላይ ይግባኝ የሌለው መሆኑ በመርህ ደረጃ በፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2152 ስር የተመለከተ ሲሆን ይግባኝ በልዩ ሁኔታ የሚፈቀድባቸው ሁኔታዎች ደግሞ በፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2153 ስር ተገልጸዋል። በተያዘው ጉዳይ በአመልካች በኩል የቀረበውን ቅሬታ መሰረት ስናደረግ በካሳ አተማመኑ ላይ በሕገ የተመለከቱት ሁኔታዎች ግንዛቤ ውስጥ ሳይገቡ በበታች ፍርድ ቤቶች በጉዳዩ ላይ ውሳኔ ስለመሠጠቱ የሚያሳይ ነገር ያለ ሁኖ አልተገኘም። ተጠሪ አካላቸው በሕገ መንግስቱም ጥበቃ የተደረገላቸው ሲሆን ካሳው ሲወሰንም ይህንኑና ጉዳቱ በአመልካች የወደፊት ኑሮ ላይ ሊያስከትለው የሚችለው አጠቃላይ ችግር ግምት ውስጥ በማስገባት ሊወሰን የሚችል እንጂ ተጠሪ 70% (ሰባ ከመቶ)

ጉዳት ቢደርስባቸውም ይሰሩ የነበሩትን ስራ ላለመስራት ወይም ሌላ ስራ ላለመስራት እንቅፋት አይሆንባቸውም በሚል ምክንያት ብቻ ካላው ሊቀነስ ይገባል ሊባል የሚችል አይደለም።

ከውል ውጪ ኃላፊነትን በተመለከተ የሚገቡት የፍትህ-ህብረት ሕጋዊ ድንጋጌዎች መንፈስ የጉዳትን ጠቅላላ ባህርይና የካሳ ልክ አተማመን ሁኔታዎችን ያስገነዝቡናል። በዚህም መሠረት ጉዳት በሰው ጥቅም ላይ ችግር የሚያደርስ መሆኑን፣ ይህም ጥቅም ማቴሪያሊዊ /በሰው አካል ወይም ንብረት የደረሰ/ ወይም ሞራሊዊ ሊሆን እንደሚችል መገንዘብ ይቻላል። የተጎዳ ሰው ደግሞ መካስ እንዳለበት ያስረዳሉ። የካሳውን አተማመን በተመለከተም መጠኑ በተበዳዩ ላይ ከደረሰው ጉዳት ጋር እኩል ሁኖ መመዘን ያለበት መሆኑን የፍ/ብ/ሕ/ቁ. 2091 ድንጋጌ ያሳያል። የጉዳት ካሳ ከደረሰው ጉዳት ጋር እኩል ሆኖ ሲመዘንም በተጎዷው ላይ በእርግጠኝነት መድረሱ የታወቀ /actual damage/ ወይም ወደፊት ሊደርስ የሚችል ጉዳትን /future damage/ ግንዛቤ ውስጥ ማስገባት የግድ የሚል መሆኑን የፍ/ብ/ሕ/ቁ. 2091/1/ እና 2092 ድንጋጌዎች መንፈስ ያስረዳል። በእነዚህ ድንጋጌዎች የጉዳት ካሳ ሊተመን የሚገባ መሆኑን ሕጉ በግልጽ ከማስቀመጡም በተጨማሪ የአተማመኑ ሥርዓትም እንደጉዳቱ ዓይነትና ማስረጃ አቀራረብ ውስብስብነት ሊለያይ የሚችል መሆኑን የሕጉ መንፈስ ያስገነዝባል።

በዚህም መሠረት የጉዳት ካሳ መጠን አጥጋቢና በቂ ማስረጃን ወይም ርትዕን መሠረት በማድረግ ሊወሰን የሚገባው መሆኑን የካሳ አከፋፈሉን ልክ በሚደነግገው የሕጉ ክፍል የተቀመጡ ድንጋጌዎች ያስገነዝባሉ። በሌላ በኩል የካሳ አተማመን ሥርዓት ጠቅላላ የመሥራት አቅምን /General utility/ ሳይሆን ልዩ ጠቀሜታ/specific utility/ መርህን ቢከተል ፍትህ-ህብረት ያለው አሠራር መሆኑ ይታመናል። ይህም አሠራር በተጨማሪም የደረሰው ጉዳት ምን ያህል እንደሆነ ማወቅ አስቸጋሪ በሚሆንበት ጊዜ የካሳውን ልክ ያላግባብ ላለማጋነንና ላለመቀነስ የራሱ የሆነ ጠቀሜታ ይኖረዋል ተብሎ ይታሰባል። በመሆኑም ጉዳት መድረሱ በማስረጃ ከተረጋገጠና ጉዳቱም በተጎዷው የወደፊት ሕይወት ላይ አሉታዊ ተጽእኖ ማሳደግ እንደማይቀር ምክንያታዊ እርግጠኝነት ያለመሆኑ ከተረጋገጠ ካሳ መወሰን ከአጠቃላይ የሕጉ ዓላማና ክፍ/ብ/ሕ/ቁ. 2091 እና 2092 ድንጋጌዎች መንፈስ አኳያ አግባብነት ያለው ነው። መጠኑን በተመለከተ በሕጉ ለዳኞች በተሰጠው ሥልጣን ወይም በጉዳዩ ላይ በቀረበው ማስረጃ መሠረት በመተመን ለተጎዷው መፍረድ የሚቻልበት ሁኔታ በሕጉ መኖሩን ከላይ የተጠቀሱት ድንጋጌዎችና የፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2101 እና 2102 ድንጋጌዎች ያስገነዝባሉ። ከዚህ ውጪ ጉዳቱ መድረሱ እየታወቀ የአሁንና የወደፊት ቁሳዊ ጉዳት /material damage/ ስለመኖሩ ተጎዷው አላስረዳም ተብሎ የመካስ መብት ማሳጣት ከአጠቃላይ ከውል ውጪ ኃላፊነትን ከሚገዛው ሕግ አለማ ጋር አንድ ላይ የሚሄድ አይሆንም።

ወደያዝነው ጉዳይ ስንመለስም ተጠሪ ንብረትነቱ የአመልካች በሆነ መኪና በስር 2ኛ ተከላሽ ሲሸከረከር ተግጭተው በአካላቸው ላይ 70% (ሰባ ከመቶ) ጉዳት መድረሱ በሚገባ የተረጋገጠ ጉዳይ ነው። ጉዳቱ ወደፊት ሊጠፋ የሚችል ስለመሆኑም የተገለፀ ነገር የለም። በመሆኑም አመልካች የመኪናው ባለንብረት በመሆናቸው፣ የስር 2ኛ ተከላሽ ደግሞ በጥፋታቸው መሰረት ተጠሪ ካሳ የማይከፈሉበት ምክንያት የሌለ ሲሆን በበታች ፍርድ ቤቶች የተሰላው የካሳ መጠንም ከላይ የተመለከቱትን የካሳ አተማመን መንገዶችን ግንዛቤ ውስጥ ያስገባ ነው ከሚባል በስተቀር ጉልህ የሆነ የሕግ ስህተት ያለበት ነው ለማለት የሚያስችል ሁኖ አልተገኘም።

ወደዋናውና በዚህ ችሎት የሕግ ትርጉም ያስፈልገዋል ተብሎ ወደተያዘው ጭብጥ ስንመለስም የጭብጡ መነሻ የካሳው አከፋፈል መንገድ በጡረታ መልክ በየወሩ እንዲከፈል መወሰን ሲገባ በአንድ ጊዜ እንዲከፈል የተወሰነው ያላግባብ ነው የሚለው የአመልካች ቅሬታ መሆኑን ተገንዝበናል። በዚህም መሰረት ለጉዳዩ አግባብነት አለው ተብሎ የተጠቀሰው የፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2095(2) ድንጋጌ ሲታይ አርዕስቱ "ስለሞት አደጋና የሚች አንዳንድ የቅርብ ዘመዶች ስላላቸው መብቶች በሚል የተቀመጠ ሲሆን ይዘቱም ሲታይ ለእነዚህ ወገኖች የጉዳት ካሳ አከፋፈሉን የሚደነግግ በመሆኑና በዚህ ጉዳይ ደግሞ ተጎጂው ራሳቸው ክስ አቅርበው የጉዳት ካሳ በመጠየቅ ላይ ያሉና በሕይወት ያሉ በመሆኑ የተጠቀሰው ድንጋጌ ቀጥተኛ ተፈጻሚነት ያለው ሁኖ አላገኘውም። ለጉዳዩ ቀጥተኛ ተፈጻሚነት ያለው የፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2154 ድንጋጌ ሲታይም የጉዳት ካሳ አከፋፈል በአንድ ጊዜ ሊሆን የሚችል መሆን ያለመሆኑን በአቀራረብና ይዘቱ ለፍርድ ቤቱ ፈቃድ የሠጠ ከመሆኑ አንፃር የካሳው አከፋፈል በጡረታ መልክ ሊሆን ይገባል የሚለው የአመልካች ቅሬታ ተቀባይነት የሌለው ሁኖ አግኝተናል። ሲጠቃለልም ከላይ በተመለከቱት ምክንያቶች በጉዳዩ ላይ የተሰጠው ውሳኔ መሰረታዊ የሆነ የሕግ ስህተት የለበትም በማለት ተከታዩን ወስነናል።

ው ሣ ኔ

1. በአዳማ ልዩ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 08405 መጋቢት 27 ቀን 2002 ዓ.ም. ተሰጥቶ በኦሚያ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በመ/ቁጥር 106316 ታህሳስ 07 ቀን 2003 ዓ.ም. በክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት 117820 መጋቢት 09 ቀን 2003 ዓ.ም የፀናው ውሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁጥር 348(1) መሰረት ፀንቷል።
2. አመልካች በተጠሪ ላይ ለደረሰው ጉዳት ኃላፊ ተብለው ብር 109,300.00 (አንድ መቶ ዘጠኝ ሺህ ሶስት መቶ ብር) ከአቶ በላይ አያሌው ጋር በአንድነትና በነጠላ እንዲከፍሉ መወሰኑ ባግባቡ ነው ብለናል።
3. በዚህ ችሎት ለተደረገው ክርክር የወጣውን ወጪና ኪሳራ ግራ ቀኙ የየራሳቸውን ይቻሉ ብለናል።

ት ዕ ዛ ዝ

በዚህ ችሎት ሰኔ 22 ቀን 2003 ዓ.ም. ተሰጥቶ የነበረው እግድ ተነስቷል። ለሚመለከታቸው አካላት ይፃፍ።

መዝገቡ ተዘግቷል፤ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት።

ቤ/ዮ